

СТАНОВИЩЕ

от проф. Здравко Райков
за дисертационния труд на Диана Димитрова
на тема: “Фабрикуване на съгласие. Трансформация на комуникацията в манипулация”

Публична тайна е, че съвременния човек е потопен и в послания, чиято задача е не толкова да му помогнат да се ориентира във все по-сложния социален контекст, а да го доведат до определени изводи. До тези, които съответстват на мощни корпоративни - политически, икономически, идеологически, интереси. Или другояче казано една значителна част от контента в публичното пространство служи на манипулатори, изпълняващи ревностно поръчки на свои господари.

Набиращите високо темпо на развитие социални мрежи се оказва, че могат да имат не само съзидателен, но и огромен разрушителен потенциал. Те могат да бъдат използвани както за израз на натрупано социално напрежение, така и за генериране на социални действия, които са в дълбоко противоречие с истински обществени потребности и интереси. Дори да се стигне до ситуация, в която обществената комуникация да стане враг на самата себе си и вместо да работи за устойчивостта на социума, да се насочи срещу него.

Това е един от сериозните и големи проблеми, които поражда четвъртата индустриална революция, протичаща днес в света. Новите информационни технологии не само дават простор за всеки, който се интересува и иска да знае повече, но те внасят неочаквани и непознати дисфункции в комуникативните процеси. Така една от целите на манипулацията в дигиталната епоха е да възпроизвежда невежество и функционална неграмотност от нов тип и в неподозирани за миналото мащаби. Човек заживява с илюзията, че е информиран и се ориентира в динамично протичащите процеси, заради възможностите, които му предоставят днешните технологии. Но в действителност, той се оказва напълно безпомощен за това и лесна плячка на изтънчени фабриканти на съгласие. В преследването на своята крайна цел - максимализиране на корпоративни печалби, те подменят реални ценности и каузи с псевдотакива. И потърпевши се оказват тези, които не са научени да се

съмняват, да възприемат критично всяка информация, достигаща до тях. А точно те днес преобладават сред човечеството.

Всяка политика се реализира оптимално само, ако бъде създадено осведомено обществено мнение и се спечели доверието на заинтересовани публики. Дезинформацията разрушава най-ценния социален капитал - доверието на хората. А това е твърде опасно днес, когато в света расте неустойчивостта - потвърждение на това са, както продължаващата глобална криза, която се разпростира от сферата на икономиката до тази на корпоративната репутация, така растящата опасност от реална Трета световна война. Ето защо темата за трансформацията на комуникация в манипулация всъщност е съставна част от един много по-значим контекст, обединяващ въпроси като търсене и намиране на решения за повече свобода на личността, за ограничаване на непрекъснато увеличаващо се социално неравенство, за корпоративна социална и екологична отговорност, за изграждане на един устойчив и хармоничен свят.

Дисертационният труд на Диана Димитрова е посветен на изследване процеса на превръщане на комуникацията в манипулация. Той е в обем 212 стр. Цитираните източници в него са 221 заглавия на български език, английски, руски, сръбски и немски език.

Дисертационният труд включва увод, шест глави и заключение. Тази структура покрива съдържанието и логическата обвързаност на поставените от колегата конкретни изследователски задачи.

В първата глава е разкрита ролята на комуникацията за социализацията на човека в обществото. Тук колегата обосновава понятието "човекът - комуникиращо животно" и определя комуникацията като най-важен фактор за интеграцията на човека в структурите на обществения организъм. В тази глава са представени основни модели за трансформация на комуникацията в манипулация и е посочен манипулативния потенциал на медиите - традиционни и онлайн.

Във втора глава колегата анализира езика на омразата в публичното пространство. За тази цел е осъществен и вторичен анализ на резултати от седем социологически изследвания. Те позволяват да бъде направен и извода, че моделирането на образа на врага е ефективен инструмент за направляване на обществени нагласи.

Централна тема на третата глава на дисертационния труд са стереотипите. Тук искам да изтъкна интересния ракурс на колегата, демонстриран чрез изведения от него "дремещ стереотип". Става дума за

много устойчиви, предавани от поколение на поколение стереотипи, които могат да бъдат кристализирани и активирани по желанието на различни манипулатори. Сред основните изводи в тази глава искам да подчертая очертаването на твърде актуалните опозитни стереотипни понятия тероризъм и антитероризъм, както и твърдението, че стереотипа е средството за включване в действие на най-мощния инстинкт у човека - този за самосъхранението.

В четвърта глава се разглеждат основни похвати за програмиране на общественото съзнание с цел да се постига обществено съгласие. Колегата разкрива, както актуалността, така и възможностите на създадения от Едуард Бернайс механизъм за фабрикуване на съгласие: псевдосъбитие, което ражда новини, а новините поражда интерес и търсене. В тази глава е осмислена, както функцията и ролята на символите и метафорите при конструиране на публичното пространство, така и възможностите на пропагандата в процеса на трансформация на публични нагласи.

Глава пета е посветена на информационните войни в 21 век, когато манипулаторите разполагат с несравнимо по-мощни технологии за въздействие върху човека. А контролът над медиите, подчертава вярно колегата, способства за контрола над обществото. В подкрепа на това в труда са представени значими примери и резултати от емпирични изследвания.

Съвсем заслужено вниманието на колегата е насочено и към огромния потенциал на интернет за фабрикуване на съгласие. Колегата вярно отбелязва, че целият този комплекс от инструменти за въздействие върху масовото съзнание в нашия век е включен в най-новите войни - информационните войни.

В последната, шеста глава колегата се спира на нещо изключително важно: противодействието на манипулацията. Е тук от изключително значение е формирането на критично мислене у хората, към които са насочени пропагандните внушения.

Дисертационният труд аргументирано обосновава същността на процеса на фабрикуване на съзнание, както и опасностите, които той носи за устойчивостта на съвременния свят. Колегата е съумял да анализира важни предпоставки и средства, чрез които се промива съзнанието на големи социални групи. А така също е систематизирал и редица фактори, които улесняват тази дейност. Осъществената сериозна изследователска работа е позволила да се разкрие и обоснове актуалната необходимост от

осмислено обществено разбиране за опасността от фабрикуването на съгласие днес.

Авторефератът съвестно представя дисертационният труд.

По отношение на приносите - справка за тях коректно отразява научните постижения на колегата.

Като цяло трудът "Фабрикуване на съгласие. Трансформация на комуникацията в манипулация" притежава необходимите качества, обогатява съществуващите знания и покрива изискванията за научно-образователната степен "доктор". Колегата показва богата ерудиция, отлично познаване на ключови за проблематиката на труда автори и проучвания. Това му е позволило да проникне отвъд повърхността на темата и да направи изводи, които имат както теоретично, така и определено прагматично значение.

Налице е сериозен аналитичен, но и креативен подход на колегата към цялостното концептуално изследване на процеса на трансформация на комуникацията в манипулация. Структурата на дисертационния труд отразява смисъла, съдържанието и логическата обвързаност на поставените конкретни изследователски задачи, посредством чието решаване се постига тази цел.

Този труд несъмнено ще представлява значим обществен интерес в условията на нарастващи информационни войни и на непрекъснато появяващи се нови - локални, национални, глобални предизвикателства в динамично променящия се социален контекст. Той не само определено обогатява и развива съществуващи знания в областта на публичната комуникация, но очертава и нови изследователски зони от гледна точка на нейната функционалност. Трудът е принос към осъзнаване на ключовата роля на обективната, правдива информация за постигане на осведомени обществени нагласи по жизнено важни въпроси за социума.

Не простото съществуване, но и продължаващото задълбочаване на всевъзможни кризи е точен индикатор за реални проблеми в областта на общуването. Причината: нищо не протича в социума, ако точно тази негова зона - на публичната комуникация, не бъде активирана. За това несъмнено допринася и глобализацията, която придава фундаментално значение на необходимостта от формирана чувствителност към разнообразието например - социално, културно, религиозно, информационно и пр. Точно тя изключва налагане на мнения, представи, ценности, оценяване на "чуждите" по "своите" си критерии и така да се

подхранват негативни стереотипи. Една от най-важните задачи, пред които са поставени комуникаторите в XXI век е изключване конструирането на образи на врагове, инспириране на необходимостта от анализ на ценностите на другите, без което е невъзможно да се интерпретират и получаваните от тях разнообразни (социални, културни, религиозни и други послания, което може да бъде представено и като един възможен прочит на девиза мисли глобално, действай локално). Но тяхното разрешаване няма как да се случи, ако не течат непрестанно процеси на оптимизация на обществената комуникация и преди всичко се изключи възможността тя да се преобразува в манипулация.

Убедено препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен “доктор” по професионално направление 3.5. “Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – Убеждаваща комуникация) на Диана Димитрова.

София, 21.03.2017

проф. Здравко Райков